

J. Lehmann

"Das chemisch-physikalische
Laboratorium", B. Mühlethaler,
"Jahresberichte", 1959 u. 1960 :
[recenzja]

Ochrona Zabytków 18/1 (68), 67-68

1965

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dyskusja, jaka się wywiązała („Studies in Conservation”, o.c., s. 144) po ich wygłoszeniu, potwierdziła, że wiele problemów oczekuje jeszcze na rozwiązanie.

Leczenie i naprawa tkanin i tapiserii.

Artykuły podtrzymują nadal trwający dialog na temat metod konserwacji, sprowadzający się do problemu — tradycyjne techniki reperacji czy środki chemiczne. Agnes Geijer: *Ochrona obiektów włókiennictwa*, zestawiała zgodnie ze swym dotychczasowym stanowiskiem, mechaniczne metody leczenia tkanin. Ważny argument za tą postawą znajduje w aspektach estetycznych i naukowo-badawczych, które — jej zdaniem — są eliminowane przy użyciu metod chemicznych. Apel o otwartą dyskusję, nie tylko w aspekcie nauk ścisłych, lecz i humanistycznych, kończy jej artykuł. Mottem artykułu Jentiny E. Leene: *Restauracja i ochrona tkanin antycznych a wiedza przyrodnicza*, jest stwierdzenie, że wprowadzenie nowych wątków wzmacniających tkaniny, nie jest rzeczywistą restauracją. Poza omówieniem wymogów, jakim winny odpowiadać stosowane środki chemiczne, dokonuje zestawienia specyfików używanych od 1953 r. w Delft (związki poliwinylowe). Louisa Bellinger: *Podstawowe cechy włókien tekstylnych* i E. R. Beecher: *Wzmacnianie osłabionych tkanin siatką z włókien syntetycznych (nylon i terylen)*, zamykają prace tej sekcji.

Kształcenie i szkolenie konserwatorów i restauratorów.

Pięciu autorów zabiera głos w tej ważnej kwestii, są to: P. Rotondi: *Kształcenie konserwatorów i restauratorów*, Sheldon Keck: *Szkolenie techników dla konserwacji*, Helmut Ruhemann: *Szkolenie restauratorów*, Bohdan Marconi: *Pro-*

gram Wydziału Konserwacji w Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, Henry Hodges: *Kurs „ab initio” o konserwacji starożytności*. Poglądy w wielu punktach identyczne, w niektórych odbiegają od siebie, nie miejsce tu jednak, aby je szczegółowo referować. Bardzo symptomatyczny jest artykuł Sheldona Kecka, który zdecydowanie uważa pojęcie „konserwacja” za zbyt ogólne i widzi raczej dwa oddzielne zakresy — zapobieganie i restaurację. Wśród pytań, które sobie zadaje, ważny jest problem określenia funkcji człowieka, którego nazywa się konserwatorem. Czy winien to być wysoko wyspecjalizowany technik, czy teoretyk, rodzaj krytyka i historyka sztuki, który kieruje zespołem techników? Na to i inne pytania udziela częściowo odpowiedzi sam, częściowo znajdujemy je w artykułach Marconiego i Hodgesa. W każdym razie wszyscy autorzy, mówiąc o konserwatorach, opowiadają się zdecydowanie za tym, aby byli to artyści odpowiednio przygotowani do pracy. Inną kwestią jest przygotowanie chemików, fizyków itp., którzy wykonują badania dla konserwatorów.

Materiały konferencji rzymskiej nasuwają szereg refleksji. Najważniejsza jest chyba ta, że obecna konserwacja dzięki oparciu o nauki ścisłe i współpracę z wyspecjalizowanymi laboratoriami, otworzyła szerokie perspektywy, znacznie zwiększyła możliwości skutecznej interwencji w akcji ratowania ginących zabytków przeszłości. Nie ulega wątpliwości, że za konserwatorem wykonującym swą pracę muszą stać specjaliści prowadzący badania, którym on sam nie może sprostać. Okres, w którym konserwator sam wykonywał dostępne mu, proste badania, minął bezpowrotnie wraz z postępem nauki. Wyłania się jeszcze jedna refleksja — warto chyba niektóre z rzymskich materiałów, w formie powielanej lub innej, udostępnić konserwatorom.

I. k.

*

V. ČUPR I J. B. PELIKAN, *Základy konzervace kovů v Muzeích (Zasady konserwacji metali w muzeach)*. Wyd. Národní Muzeum v Praze, w ramach serii: *Studijní, Metodický a Informační Materiál „Muzejní Práce”, t. 10 (1963), 199 stron, 19 il.*

Publikacja prof. dra Wacława Čupra i dra J. B. Pelikána, dotycząca zasad konserwacji metali w muzeach, jest obszernym przeglądem nowoczesnych metod walki z korozją. Pracownicy muzealni i konserwatorzy mają okazję dowiedzieć się z niej, jak obszernym zagadnieniem w nowoczesnej technice, zwłaszcza w przemyśle metalowym, jest walka z korozją oraz jak szeroką gałęzią metalurgii jest obróbka powierzchniowa metali. Z 32 rozdziałów cyt. książki aż 23 poświęcono różnym sposobom obróbki powierzchniowej wyrobów metalowych takim, jak fosforanowanie, czernienie, brunirowanie, bejcowanie, oksydowanie, barwienie metali, utlenianie anodowe, galwaniczne metalizowanie, chemiczne metalizowanie, malowanie i lakierowanie oraz czynnościom pomocniczym jak szlifowaniu, polerowaniu, szcztokowaniu, odtłuszczeniu, odrdzewianiu i suszeniu. Pierwsze 3 rozdziały (12 stron) podają zarys teorii korozji. Ciekawszym rozdziałem omawiającym zagadnienie luźno związane z metalurgią, a istotne w konserwacji zabyt-

ków metalowych, zwłaszcza archeologicznych, jest rozdział poświęcony chemicznej stabilizacji rdzy. Zdaniem autorów jedyną możliwością konserwacji w pełni skorodowanych obiektów jest dejonizacja rdzy. Dejonizacja może być przeprowadzona na drodze elektrochemicznej w aparacie posiadającym w przestrzeni katodowej wymiennik jonowy. Jakkolwiek z generalnymi stwierdzeniami autorów w cyt. rozdziale można by polemizować np. dejonizacja nie jest jedyną możliwością konserwacji w pełni skorodowanych obiektów, niemniej rozdział ten zawiera wiele cennych i ciekawych informacji. Sprawy konserwacji obiektów w pełni skorodowanych należą do najtrudniejszych problemów praktyki muzealnej. Autorzy wprowadzili po raz pierwszy w praktyce konserwatorskiej bezpostaciowe powłoki fosforanowe, które polecają stosować na obiektach żelaznych w połączeniu z wazeliną lub dobrym werniksem bezbarwnym. W osobnych rozdziałach omówiono procesy korozji i metody konserwacji obiektów ze złota, srebra, cyny, ołowiu i cynku. W tekście podano szczegółowe recepty i sposoby stosowania past odrdzewiających, kąpiele barwiących, bejc itp. oraz w części ilustracyjnej na końcu książki schematy układów do zabiegów elektrochemicznych i przykłady konserwacji zabytków metalowych.

*

B. MÜHLETHALER, *Das chemisch-physikalische Laboratorium (Laboratorium fizyko-chemiczne)*, „Jahresberichte” 1959 u. 1960 (wyd. Schweizerisches Landesmuseum in Zürich, 1961), s. 69—77, 10 il.

Dr Bruno Mühlethaler, wybitny specjalista w dziedzinie badania technik i metod konserwacji, dy-

rektor fizyko-chemicznego laboratorium badawczego Muzeum w Zurychu zamieścił w wydanych drukiem sprawozdaniach za lata 1959—1960 zwarty i wyczerpujący, ilustrowany świetnymi fotografiami artykuł omawiający całokształt zagadnień związanych z utworzeniem, programem badań, organizacją, wyposażeniem i zadaniami kierowanej przez siebie placówki.

Fizyko-chemiczne laboratorium badawcze utworzono w 1958 r. Programem badań objęto zagadnienia techniki muzealnej (ogrzewanie, wentylacja, oświetlenie, utrzymanie czystości itd.), materiałoznawstwo i obróbkę (rzemiosło, rzemiosło artystyczne, technologię, właściwości fizyczne i chemiczne materiałów i surowców), konserwację, restaurację, badania analityczne, technologiczne, badania mieniszczące i analizę śladów. Stosowanie do zakresu programu, wyposażono bogato laboratorium w najnowocześniejszy sprzęt i aparaturę. Dla poszczególnych metod badawczych zakupiono zespoły przyrządów i aparatów, m. in. spektrograf z pełnym wyposażeniem pomocniczym, spektrofotometr o szerokim zakresie z wyposażeniem, rentgen strukturalny z zespołem urządzeń pomocniczych, wyposażone w fotograficzne kamery, mikroskopy oraz aparaty do mikrorentgenografii, pH-metrii i elektroforezy, reprezentujące najwyższy światowy poziom precyzji. Skompletowano również najnowszą literaturę w postaci podręczników, monografii, odbitek, tłumaczeń artykułów, streszczeń i wyciągów (ponad 3600 pozycji). W zebraniu i opracowaniu literatury korzystano z pomocy Institut f. Kunstwissenschaft w Zurychu, Doerner Institut w Monachium i IIC w Londynie. Laboratorium pomieszczono w 9 pokojach o

łącznej powierzchni 230 m². Poszczególne pokoje znalazły następujące przeznaczenie: 1. pokój — badania fizyczne: sztuczne starzenie, obserwacje i pomiary wpływu światła, wilgoci, ciepła, przygotowywanie próbek, zatapianie, szlifowanie, polerowanie, trawienie; 2. pokój — laboratorium chemiczne: prace nad metodami konserwacji, badania chemiczne, preparatyka, badania chemiczne drewna, urządzenia do prób konserwacji żywicami sztucznymi i poliglikolem etylenowym; 3. pokój — biuro kierownika, kartoteka wyników badań, korespondencja; 4. pokój — biblioteka podręczna, zbiór literatury, miejsce konferencji roboczych; 5. pokój — laboratorium mikroskopii, mikro-fotografii, mikrospektrofotometrii; 6. pokój — spektrofotometria, chromatografia bibułowa, elektroforeza, pH-metria; 7. pokój — analiza spektalna; 8. pokój — rentgenograficzne badania strukturalne; 9. pokój — ciemnia.

Taki sposób sformułowania zadań laboratorium badawczego, warunki lokalowe, jak i wyposażenie w sprzęt i pomoce wskazuje na to, że twórcy nowo powstałej placówki mieli na uwadze zapewnienie jej dobrego startu i pomyślnego rozwoju.

J. Lehmann

*

S. LORENTZ, *La protection des monuments historiques en Pologne*. „Informations UNESCO”, Bulletin bimensuel destiné à la presse et à la radio, nr 447, Paris, le 30 octobre 1964, s. 11—13.

W wydawanym co dwa miesiące biuletynie prasowym UNESCO za października 1964 r. ukazała się w związku z ogłoszeniem przez tę organizację międzynarodowej kampanii na rzecz ochrony zabytków syntetyczna notatka prof. dra S. Lorentza, poświęcona ochronie i konserwacji zabytków w Polsce. Zasłużony dla ochrony polskiego mienia kulturalnego wieloletni dyrektor Muzeum Narodowego w Warszawie i w pierwszych latach powojennych kierownik Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków, przypominający ogrom strat kulturalnych, poniesionych na skutek zniszczeń wojennych w Polsce, scharakteryzował minione dwudziestolecie jako okres wysiłków podejmowanych dla zachowania wszystkiego, co było możliwe do uratowania, oraz dla utrwalenia pamięci o

tym, co uległo zagładzie. Główne kierunki działania w rozpatrywanym okresie autor określa jako ochronę zabytków istniejących i rekonstrukcję obiektów o wartości historycznej, ich zespołów, a nawet całych dzielnic miejskich, ważnych dla kultury narodowej. Przechodząc do założeń programowych konserwatorstwa polskiego w powojennym dwudziestolecu, przytacza liczne argumenty, uzasadniające znaczenie rekonstrukcji dla zapewnienia ciągłości ewolucji kulturalnej w szczególnych warunkach stanu posiadania i zakresu zniszczeń w Polsce, jak również kładzie nacisk na potrzebę ochrony zespołów zabytkowych oraz ich otoczenia. Po stwierdzeniu stosowania należytego wyboru obiektów rekonstruowanych i wprowadzania nowej zabudowy na miejsce nie posiadającej wartości zabytkowych, kończy wyrażeniem przekonania o słuszności rekonstrukcji zabytków, których brak stworzyłby istotną lukę w historii kultury polskiej.

Z. Bieniecki

*

SYNTHETIC MATERIALS USED IN CONSERVATION OF CULTURAL PROPERTY (*Materiały syntetyczne stosowane w konserwacji mienia kulturalnego*). Works and publications, V (wyd. International Centre for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property), Rzym 1963, str. 67.

Publikacja jest zwięzłym zbiorem informacji o materiałach syntetycznych, głównie z grupy tworzyw sztucznych, dostępnych na rynkach zachodnich, a mogących znaleźć zastosowanie w pracach konserwatorskich. Krótki wstęp zaznajamia czytelnika z szeregiem podstawowych pojęć i terminologią z dziedziny związków wielkocząsteczkowych. W podrozdziałach omówiono strukturę chemiczną żywic syntetycznych, plastyfikatory, formy w jakich występują produkty handlowe, odwracalność polimerów oraz podano bibliografię złożoną z 13 podstawowych pozycji literatury fachowej. W rozdziale I — *Werniksy termoplastyczne* omówiono kilka żywic takich, jak polioctan winylu, polialkohol winylu, poliacetale winylowe, polimetakrylany oraz żywice policykloheksanonowe. Informacje podane są według stałego schematu zawierające-

go: wzór strukturalny oraz takie właściwości, jak trwałość, rozpuszczalność, właściwości mechaniczne, temperaturę mięknięcia i lepkość. Dla polialkoholi i polioctanów winylowych zamieszczone są tabele różnych produktów handlowych, uszeregowanych według wzrastających lepkości ich roztworów. Rozdział II — *Arkusze przezroczyste* omawia przydatność materiałów tego typu w pracach konserwatorskich. Z dużej liczby wyrobów występujących w postaci płyt i folii, podano charakterystykę polimetakrylanów metylu, pochodnych celulozowych i tereftalanu polietylenowego. W rozdziale III — *Kleje i substancje wzmacniające* dokonano klasyfikacji spoiw w zależności od sposobu ich wiązania. Następnie wymieniono kilka rodzajów klejów termoplastycznych takich, jak polialkohole, polioctany i poliacetale winylowe, żywice akrylowe, gumy syntetyczne, pochodne celulozy i rozpuszczalny nylon. Spośród spoiw termo- i chemo-utwardzalnych podano żywice: mocznikowo formaldehydowe, melaminowo-formaldehydowe i epoksydowe. W grupie środków stosowanych do wzmocnienia (utwardzenia) wymieniono są m. in. woski mikrokryształiczne i woski otrzymywane przez polimeryzację